

Chỉnh trang vùng SÀI GÒN - CHỢ LỚN 1943

M. Pugnaire^(*),

Tuần san *Indochine hebdomadaire illustré*,
số 164-165 ngày 28-10-1943

ĐÂY LÀ BÀI CỦA ÔNG PUGNAIRE, KỸ SƯ XÂY DỰNG DÂN DỤNG, VIẾT CHO SỐ ĐẶC BIỆT CỦA TUẦN SAN *INDOCHINE HEBDOMADAIRE ILLUSTRÉ* GỒM HAI SỐ 164 VÀ 165 GỘP LẠI VỀ CHUYỀN ĐỀ QUY HOẠCH CÁC THÀNH PHỐ LỚN CỦA ĐÔNG DƯƠNG. NGOÀI GIÁ TRỊ LƯỢC QUA NHỮNG QUY HOẠCH TRƯỚC ĐÓ TRONG LỊCH SỬ, BÀI VIẾT NÀY GIỚI THIỆU NHỮNG NÉT CHÍNH CỦA QUY HOẠCH SÀI GÒN VÀ CHỢ LỚN VÀO CUỐI NHỮNG NĂM 1940 MÀ NHIỀU NGƯỜI CHÚNG TA KHÔNG THỂ NGỜ TỚI.

Sau khi người Pháp tới, Sài Gòn, nay đã nửa triệu người, lúc đó có một trung tâm thương mại Trung Hoa khoảng 40.000 người, quy tụ các kho thóc gạo của Nam kỳ, và một trung tâm trông ra sông gồm một tòa thành với một binh đội nhỏ bé. Có vài pháo đài tiền tiêu bảo vệ cho trung tâm thương mại.

Khu Pháp nằm bên sông Sài Gòn, nơi cập bờ của các lực lượng vũ trang và đồ tiếp tế. Khu này được xác định bằng vũng sông Sài Gòn và quân cảng. Bản đồ quy hoạch của các đô đốc phát triển thành phố Sài Gòn giữa quân cảng và Thành¹ trong khi thành phố thương mại Chợ Lớn chạy dọc theo kênh Tàu Hủ. Thương cảng

phát triển ở hạ lưu kênh Tàu Hủ. Sau năm 1850⁽²⁾, hãng tàu biển Messageries Impériales tới hẳn Sài Gòn tại chỗ nay là hội sở hãng tàu biển Messageries Maritimes⁽³⁾.

Sau đó khu Pháp phát triển lên khu đất cao, nơi sẽ xây dựng khu dân cư, khu của các biệt thự.

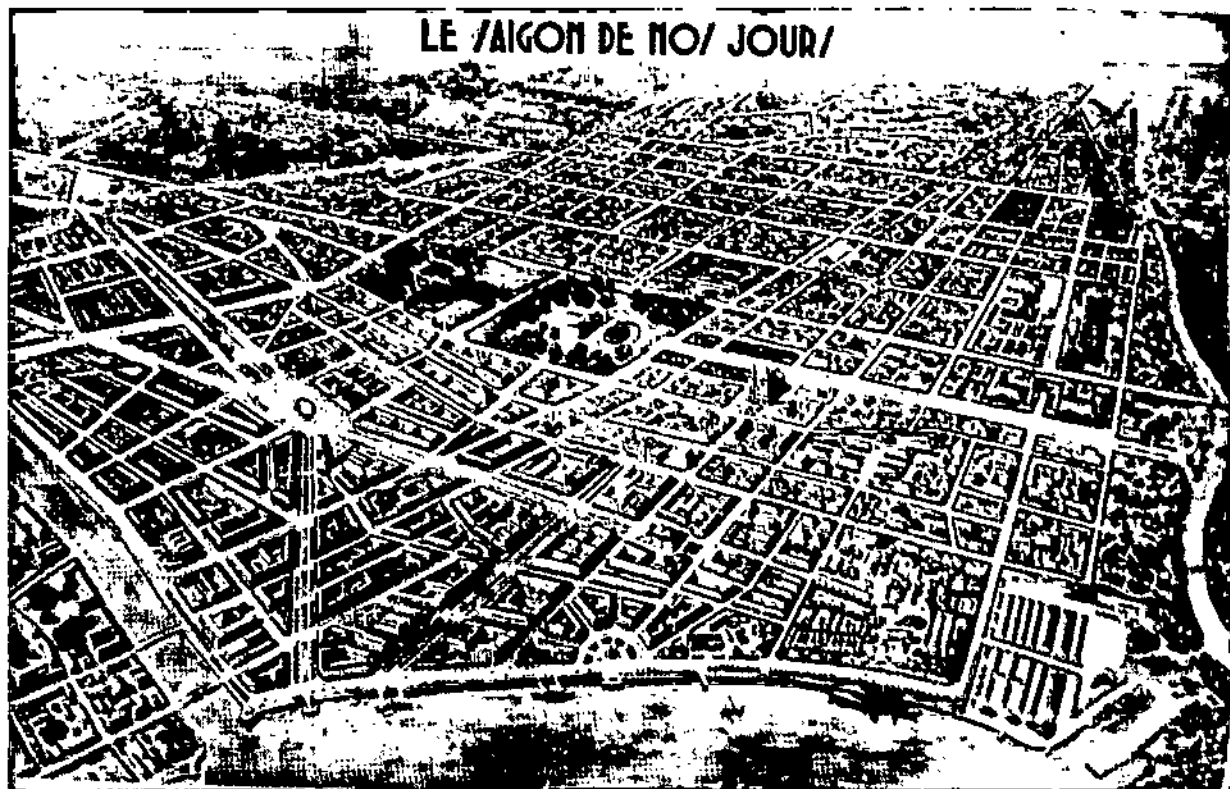
Thành phố Chợ Lớn phát triển dọc theo kênh Tàu Hủ, nối với Sài Gòn ở Khánh Hội khiến cho Khánh Hội trở thành thương cảng. Kênh Tẻ tạo thuận lợi cho sự phát triển của Chợ Lớn về phía nam.

Tuy nhiên, trong các thị trấn ở phía bắc Sài Gòn, dân chúng chen chúc nhau trong các cửa ô dọc theo đường thuộc địa qua Gia Định ra Trung kỳ. Có một

ảnh hưởng chưa bao giờ xảy ra đầy đủ, đó là ảnh hưởng của các phương tiện giao thông. Việc xây dựng đường xe điện đi Gò Vấp đã xác định một bộ phận dân cư quan trọng sống hai bên đường xe điện đi qua.

Bản đồ chỉnh trang Vùng Sài Gòn – Chợ Lớn⁽⁴⁾, do chính chúng tôi vẽ dưới sự chỉ đạo của ông Cerutti, giám đốc Sở Quy hoạch và Kiến trúc, tiên lượng dân cư khu vực Sài Gòn-Chợ Lớn trong nửa thế kỷ tới sẽ lên tới 1.000.000 người. Chúng tôi nghĩ rằng con số đó sẽ bị vượt qua.

Diện tích 5.000ha hiện nay của vùng sẽ không đủ cho một dân số như vậy. Đối với 3.000ha nhà ở đang được các cá nhân và tập thể sử dụng, mật độ đã từ 5

Sài Gòn 1843

lên tới 600 người một hecta; con số sau là quá cao đối với Sài Gòn.

Chúng ta sẽ xem xét những nét mới của việc chỉnh trang Sài Gòn.

Khu thương mại

Ở phía bắc, khu thương mại sẽ kéo dài tới ga mới (ga Hòa Hưng) nằm ở ngã tư Nguyễn Thị Minh Khai – Hàm Nghi nổi dài; ở phía Tây tới trại Ô Ma⁽⁶⁾, nơi chợ Bến Thành sẽ chuyển tới thay thế cho các đường sắt.

Tại Chợ Lớn, việc di chuyển ga hiện nay về giữa Phú Lâm và trường đua sẽ lôi kéo khu thương mại của người Hoa về phía ga. Đại lộ Galienie (Trần Hưng Đạo) và đại lộ Maréchal Pétain (Trần Phú) mới mở sẽ nối hai khu xa xôi trên lại với nhau. Chiều dài của một đại lộ sẽ phát triển khu dân cư dạng căn hộ đang manh nha về phía đại lộ Trần Hưng Đạo.

Khu công nghiệp

Các mảnh đất mở rộng của khu công nghiệp sẽ nằm dọc

theo kênh Tàu Hũ và các kênh song song với nó như kênh Bonard, kênh Đồi. Khu⁽⁶⁾ Khánh Hội, nơi tập trung các thiết bị quan trọng phục vụ cảng, quá tốn kém để di chuyển, cũng sẽ được phát triển công nghiệp và kho bãi. Hơn thế nữa, dọc theo các thủy lộ này sẽ đặt, cũng như ở những nơi khác, những nhà máy xay xát lớn, nhà máy rượu, xưởng chế biến, xưởng chế tạo, lò gốm, xưởng chế tạo cơ khí, trung tâm phát điện. Tuy nhiên, hướng gió Tây Nam - Đông Bắc áp đảo buộc chúng ta phải bỏ tới đa việc đặt ở phía Nam các thiết bị xả khói làm ô nhiễm môi trường.

Dù các tiến bộ thực tế thu được trong việc chế tạo các thiết bị hút khói như thế nào, tốt nhất là cứ bảo vệ các khu dân cư đã. Vì lý do đó, khu vực công nghiệp của Sài Gòn nên phát triển về phía nam kênh Đồi thì hơn và dừng lại ở phía bắc kênh Bonard. Trong khu vực này, quy hoạch mới sẽ chỉ chấp nhận vài điểm dân cư nhỏ

cần thiết cho việc giám sát hoặc định hướng. Hợp lý nhất là các điểm dân cư đó phải nằm gần các cầu nối các trung tâm đô thị với nhau hoặc gần những chỗ hợp lưu của các con sông, tức những nơi được hưởng sự thông thoáng tối đa.

Khu dân cư

Về mặt hợp lý, chính trên khu cao, ở phía bắc đường Chasseloup-Laubat (Nguyễn Thị Minh Khai) phải là khu của các biệt thự kiểu châu Âu. Tuy nhiên, những chương ngại trong khu này như đồng Mả, các cơ sở quân sự rộng lớn, rạch Thị Nghè và hai khu Tân Định, Đa Kao đã cản trở khu đất cao này phát triển về phía bắc và phía đông. Tuy nhiên, mấy năm gần đây, khu này đã phát triển tràn lên phía bắc sang lãnh thổ tỉnh Gia Định, dọc theo phố Mac-Mahon (Nam Kỳ Khởi Nghĩa), về phía tây vào khu đồng Mả, nơi bắt đầu có một khu dân cư sang trọng. Nhưng sau khi đồng Mả được cho bay đi hết để

thuận lợi cho việc xây dựng thì khu dân cư chúng tôi đang nói sẽ không được phát triển bừa bãi như cái kiểu đã làm đối với những mảnh đất giáp với tỉnh Gia Định.

Bản đồ quy hoạch tổng thể đã xác định một khu phát triển về phía Gò Vấp ở phía ngoài tour qua tỉnh tòa Gia Định⁽⁷⁾. Giữa con đường đi dạo mát đó và kênh Nhiêu Lộc, vùng đất thấp của tỉnh Gia Định cũng sẽ được sử dụng sau khi tôn cao bằng đất lấy từ việc đào một cái hồ dự kiến ở phía tây đại lộ Lê Văn Duyệt (Đỉnh Tiên Hoàng). Quanh chiếc hồ này sẽ xây dựng một công viên phục vụ cho các cuộc triển lãm định kỳ, một sân thi đấu, các câu lạc bộ thể thao và câu lạc bộ thuyền, cuối cùng là trung tâm hành chính của tỉnh.

Vấn đề các khu nhà lá

Một trong những vấn đề phải giải quyết, khó khăn nhất và cũng cấp thiết nhất, là vấn đề nhà lá; những ngôi nhà khốn khổ và độc hại này là nơi ở của những người nghèo khổ nhất thành phố, sống một cách tạm bợ; khu nhà lá này luôn luôn chết đi sống lại nhiều lần. Chúng nằm trên những vùng rộng lớn ven thành phố và có khi vào tận trung tâm thành phố, cản trở mọi sự chỉnh trang. Nhưng đã có một giải pháp rất hay và, như chúng tôi hy vọng, dứt điểm được bác sĩ Hérivaux, giám đốc Y tế và Vệ sinh, ca ngợi; tiếp theo là các biện pháp thực hiện đã được chuẩn bị. Người ta đã xác định được ở vùng ven những khu vực thuận lợi cho việc tồn tại lâu dài những "khu nhà lá" vì những lý do công ích và nguồn tiền hạn chế không thể ở trong những căn hộ

ở đô thị. Bốn khu vệ tinh lớn sẽ thu nhận một lượng dân cư 150.000 người hiện đang ở trong 25.000 ngôi nhà lá, tức một phần ba dân số toàn vùng. Các khu đó sẽ phông theo các khu công nhân hiện đại. Chúng sẽ có những căn hộ riêng, cô lập hoặc ghép hai với nhau thuận tiện cho việc xây cất bằng các vật liệu nhẹ trong đó rơm rạ là thành phần chủ yếu. Các công trình cần thiết cho cuộc sống tập thể ở các khu đó cũng đã được dự kiến như chợ, cửa hàng, hội trường, quảng trường, sân vận động, bể bơi công cộng, trường học, nhà hộ sinh, đồn cảnh sát, chùa, nhà thờ. Đã có một làng thử nghiệm được xây dựng trên bãi đất quân đội ở Phú Thọ, ở phía tây trường đua. Chưa tới 6 tháng sau khi hoàn thành, tất cả các nhà đều có người tới ở.

Vị trí của các khu đó được chọn sao cho cư dân tránh được việc đi làm xa. Một trong những làng như thế đang được xây dựng ở Chánh Hưng. Một làng nữa sắp được xây dựng ở Thạnh Mỹ Tây (ven kênh Nhiêu Lộc, giữa cầu Thị Nghè và cầu Nguyễn Hữu Cánh). Hai ngôi khác

nữa đang được tính tới, một trên bờ trái sông Sài Gòn, một ở Phú Lâm, ở phía bắc của đường sắt đi Mỹ Tho.

Nhà ở của các tầng lớp trung lưu Đông Dương

Vấn đề nhà ở của các công nhân viên chức nhỏ cũng sẽ có giải pháp là xây dựng những cư xá có vườn cho công nhân và công chức hành chính. Một cư xá như thế được dự kiến ở Chí Hòa nằm giữa các trại lính của Trung đoàn Pháo binh Thuộc địa số 5 (5e RAC⁽⁸⁾) và Bảo an cơ động, trên đường đi Nam Vang (Cách Mạng Tháng Tám)⁽⁹⁾; một cư xá nữa gần lò mổ dành riêng cho công nhân cơ sở này.

Các nỗ lực riêng của các hội đoàn, ngân hàng, hãng thương mại, và cơ quan chính quyền, cũng như ngành đường sắt thêm vào các cư xá trên, tất nhiên với mức độ hạn chế.

Các khu chức năng

Sài Gòn, ngoài chức năng kinh tế, thương mại, và công nghiệp còn có các chức năng quan trọng khác như: về hành chính là thủ phủ của Nam kỳ, về quân sự là nơi đóng của Hải

Sài Gòn trong tương lai. So với ảnh trên, ta thấy ảnh này có hai điểm nổi bật sau: Tòa Đốc lý mới nằm ở vị trí của chợ Bến Thành; đường Hàm Nghi chạy qua trước tòa Đốc lý mới và được kéo dài tới cầu đường Nguyễn Thị Minh Khai thành một vòng xoay trước vòng xoay Ngã sáu Cộng hòa

quân quốc gia. Sự phát triển có thể thấy trước về các mặt hành chính, quân sự đòi hỏi một sự tổng soát lại các chương trình của chúng. Quân đội và Hải quân, đặt lợi ích của mình phù hợp với lợi ích của quy hoạch đô thị, đã đề nghị đổi những mảnh đất quân sự lợi cho một Sài Gòn to hơn lấy những mảnh đất công trong vùng hoặc những mảnh đất tư thích hợp nếu thiếu đất công. Đã có một thỏa thuận nguyên tắc về vấn đề này. Chính vì thế mà sẽ có thể xây dựng một trung tâm hành chính hoành tráng trong khu tứ giác Lê Duẩn-Nguyễn Bình Khiêm-Nguyễn Đình Chiểu-Mạc Đình Chi(10) trong đó đang có nhiều cơ sở quân sự, đặc biệt là các trại lính của Trung đoàn bộ binh Thuộc địa số 11 (11e RIC⁽¹¹⁾) sẽ bị chuyển đi. Một tác động lý thú của việc thực hiện quy hoạch này là sẽ đưa các mảnh đất hiện đang do chính quyền chiếm hữu ở các phố buôn bán như Catinat (Đồng Khởi) vào các hoạt động thương mại và địa ốc.

Các công trình đáng kể khác cũng được quy hoạch: ga hành khách Sài Gòn, ga hành khách và hàng hóa Chợ Lớn, chợ Bến Thành sẽ phải di chuyển xét cả về mặt cần thiết cho lưu thông lẫn yêu cầu mở rộng hoạt động. Ga Sài Gòn hiện nay, được đặt quá gần trung tâm, đang bóp nghẹt khu dân cư giữa đại lộ Trần Hưng Đạo và kênh Tàu Hủ và làm cho các hoạt động thương mại ở Quảng trường Cuniac (Công trường Quách Thị Trang) thực tế bị đình trệ. Hơn nữa, đường sắt sẽ cản trở một cách tai hại việc lưu thông đường bộ theo chiều Đông-Tây.

Chợ Bến Thành sẽ được xây dựng tại vị trí của ga xe lửa hiện nay. Chợ sẽ có đủ diện tích cần thiết cho việc mở rộng và hiện đại hóa.

Tòa Đốc lý mới sẽ nằm ở Quảng trường Cuniac (Quách Thị Trang) và sẽ chiếm mặt

trước của ga trước chợ Bến Thành. Tòa Đốc lý hiện nay (UBND. TP.HCM) sẽ bị san đi để kéo dài đại lộ Charner (Nguyễn Huệ). Một trường trung học kiểu châu Âu dành cho nam sinh sẽ được xây dựng ở phía Bắc trường trung học Pétrus-Ký, tại góc đại lộ Chasseloup-Laubat (Nguyễn Thị Minh Khai + Trần Phú) cắt đại lộ Hui-bon-hoa (Lý Thái Tổ)⁽¹²⁾. Sở hiến binh sẽ nằm trên phố Verdun (Cách Mạng Tháng Tám), gần với nhà tù mới ở Chí Hòa. Trong số những chỉnh trang, chúng tôi xin kể ra đây một trung tâm thể thao lớn trong đồng Mả dành cho những cuộc đồng diễn cấp liên bang và một nghĩa trang rộng lớn ở khu Chí Hòa.

Lưu thông

Ngoài những chỉnh trang kể trên, việc kéo dài các đường phố huyết mạch đang tồn tại và vạch các đường phố mới sẽ bảo đảm sự lưu thông qua các khu phố hiện nay hoặc sẽ được mở rộng. Chúng tôi chỉ xin nói những đường chính: đại lộ Somme (Hàm Nghi) sẽ được kéo dài tới ga hành khách mới (ga Hòa Hưng), đại lộ Luro (Đinh Tiên Hoàng) sẽ đi qua trại lính của Trung đoàn bộ binh Thuộc địa số 11 (11e RIC)⁽¹³⁾ cho phép giải tỏa ùn tắc lưu thông trên đường Blanchy (Hai Bà Trưng). Việc trở cho đại lộ Charner (Nguyễn Huệ) qua tòa Đốc lý và kéo dài nó tới phố Tabert (Nguyễn Du) sẽ làm cho đại lộ này nhập vào phố Pellerin (Pasteur) qua một quảng trường rộng lớn (Công viên Thống nhất).

Phố Pellerin (Pasteur) được mở rộng như thế sẽ nhập với phố Mac-Mahon (Nam Kỳ Khởi Nghĩa) để được kéo dài tới rạch Thị Nghè. Khi công trình kết thúc sẽ cho kết quả là một trục đường rộng rãi nối trực tiếp Sài Gòn với sân bay Tân Sơn Nhất, nối khu thương mại với khu dân cư ở Gia Định.

Tại Chợ Lớn sẽ có các chỉnh trang sau: mở rộng phố Nancy (Nguyễn Văn Cừ) để nó cùng với phố Hui-bon-hoa (Lý Thái Tổ) làm thành một đại lộ-công viên tráng lệ kết thúc ở trung tâm thể thao và trường đua; chỉnh trang Kênh Bao (kênh Tham Lương); vạch ra một đại lộ-công viên nổi trung tâm thương mại Chợ Lớn với ga tương lai của Chợ Lớn. Cuối cùng là nhiều con đường được vạch ra trong khu công nghiệp sẽ tạo dễ dàng cho việc lui tới những khu bị cô lập như những đảo nhỏ giữa các kênh rạch.■

Lưu Đình Tuân (dịch)

CHÚ THÍCH:

* Kỹ sư xây dựng.

1. Thường gọi là Khu Đồn Đất; chạy từ đường Lê Thánh Tôn xuống sông Sài Gòn.

2. Như nguyên văn nhưng ngờ rằng bị sai.

3. Thực ra Messageries Impériales, Messageries Nationales và Messageries Maritimes chỉ là một hãng tàu biển nhưng phần tính từ của những tên gọi đó bị thay đổi do những chế độ chính trị ở Pháp là quân chủ hay cộng hòa.

4. Trong những năm 1940, Sài Gòn và Chợ Lớn được ghép với nhau thành một đơn vị gọi là *Région* mà chúng tôi tạm dịch là *Vùng*.

5. Xem *Tiểu từ điển*, hoặc bài *Trại Ô Ma*.

6. Nguyên văn *île* có nghĩa là *đảo*.

7. Xem *Tiểu từ điển*.

8. Xem *Tiểu từ điển*.

9. Xem *Tiểu từ điển*.

10. Trong tứ giác này có 2 trại lính lớn, nay là Đại học KHXH & NV.

11. Xem *Tiểu từ điển*.

12. Nhiều khả năng là ngôi trường dự kiến này sẽ nằm trên khu đất nay tọa lạc Nhà khách Chính phủ trông ra đường Lý Thái Tổ.

13. Túc xê trại lính này ra để có ngã tư Lê Duẩn-Đinh Tiên Hoàng.